

Hladký, Josef

Reforma anglického pravopisu

In: Hladký, Josef. *Nebojme se angličtiny*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1991, pp. 73-80

ISBN 802100360X

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/132043>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Reforma anglického pravopisu

Snad každého, kdo se učí anglicky, někdy napadne, proč nebyl anglický pravopis změněn, reformován, aby čtení bylo snadnější. Stejně myšlenky mají i rodilí mluvčí angličtiny, dokonce již velmi dlouho. Autorem prvních návrhů změn byl Sir John Cheke (1514 - 1557), profesor řečtiny na univerzitě v Cambridge. V roce 1551 napsal John Hart spis *The Unreasonable Writing of our English Toung*, který však nebyl nikdy vytištěn. R. 1568 vyšlo pojednání *De recta et emendata linguae anglicae scriptione* 'O správném a zdokonaleném psaní anglického jazyka' od Sira Thomase Smitha, ministra královny Alžběty. Podobná díla vydali roku 1569 John Hart a roku 1580 William Bullokar. Všichni viděli, že se anglický pravopis vzdálil od výslovnosti (v jejich době však ještě zdaleka ne tolik jako dnes). O nutnosti reformy pak vycházely další publikace. Za vrchol snah o reformu můžeme označit údobí od konce minulého století do třicátých let tohoto století. V Británii byla založena *Simplified Spelling Society*, ve Spojených státech ustavili *Simplified Spelling Board*. Po druhé světové válce přicházejí další návrhy na reformu především od jednotlivců.

Necháme-li stranou pouhé návrhy a soustředíme se na skutečné změny, musíme začít ve Spojených státech u Noaha Webstera (1758 - 1843). Webster chtěl odlišit americkou angličtinu od britské, navrhl řadu změn v pravopise, později od většiny z nich však sám upustil. Zůstaly známé americko-brit-

ské dvojice jako *honor - honour, center - centre, traveling - travelling, plow - plough*.

V r. 1906 nařídil prezident Theodore Roosevelt [rɔuzəvelt], aby státní tiskárna (Government Printing Office) zavedla 300 změn v americkém pravopise. Tiskárna protestovala a nic nezměnila. 28. ledna 1935 oznámil přední americký deník *Chicago Tribune*, že zavádí změny v pravopise několika desítek slov. Většina změn byla později zrušena.

Ve Velké Británii se ze spousty nejrůznějších návrhů dostala do praxe pouze jedna nová abeceda, tzv. *initial teaching alphabet*, ITA. Byla rychle zavedena v mnohých britských školách na začátku šedesátých let a byla přijímána až s nadšením, protože děti se naučily velmi rychle číst. Později začala ITA ze škol zase mizet. Ukázaly se její nevýhody, především to, že čas získaný zrychlením výuky čtení se v dalších letech ztratil, když děti přešly na běžnou abecedu a na běžný pravopis. Děti neuměly číst normální latinku, jen ITA. Vedle nevědeckého pojetí otázek pravopisu, jak o něm bude dále zmínka, trpěla ITA i použitím nových, značně neobvyklých písmen - viz následující ukázkou:

ʃhen red riedɪŋ hɔw began tɔ be
afræd.

“æ, grandmuther, whot græt teeth
yɔ hav!”

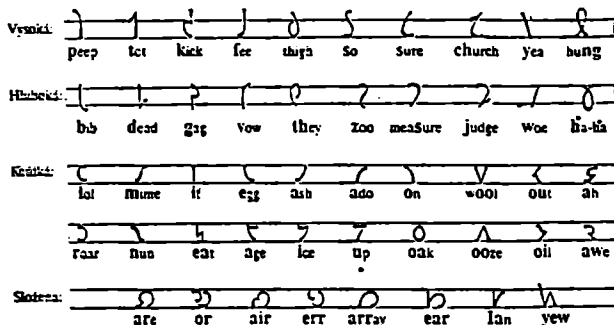
“ʃhe better tɔ eet yɔ,” cried she
wolf.

ʃhen hee jumpt out ov bed.
hee ran for she littl girl.

V roce 1962 vyšla v Anglii zvláštní verze Shawovy hry *Androcles and the Lion*: na jedné straně text tištěný latinkou, na protilehlé straně text tištěný *Shavian alphabet*. Tato abeceda byla sestavena po smrti G. B. Shawa podle ustanovení jeho závěti: neměla mít nic společného s latinkou. Z 467 návrhů byla po úpravě přijata abeceda, kterou vymyslel Kingsley Read. Autor vycházel z mylné představy, že pravopis má přesně zachycovat výslovnost. Navíc si nebyl vědom toho, jak důležitá je redundance (nadbytečnost) některých rysů u tvarů našich písmen. Písmena b, d, k, l, t by nemusela přesahovat nad úroveň ostatních písmen, i a j nepotřebují tečku. Tyto rysy jsou sice redundantní, pomáhají však při identifikaci písmen a umožňují čtení zvláště rukou psaných slov. *Shavian alphabet* připomíná těsnopisné znaky a osobní odchylky při ručním psaní by vedly ke ztrátě identity znaků, např. pro *a*, *m*, *o* a *n*, *ai* a *a*.

Shawova abeceda

Abeceda obsahuje čtyři typy písmen: vysoká, hluboká, krátká a složená. Polotučně vytištěná písmena v názvech znaků vyjadřují výslovnost.

Čtyři nejfrekventovanější slova mají své vlastní znaky: the ϕ , of σ , and λ , to \uparrow .

Názvy a vlastní jména jsou označeny tečkou, např. $\cdot\gamma\sigma$, Rome.

Interpunkce a číslice zůstávají beze změny.

Koncem 19. století se velmi rozvinula fonetika a pro odborné potřeby byl vypracován systém znaků, jimiž je možno napsat mluvené projevy (v našich současných jazykových příručkách je zaveden přepis s použitím českých písmen; naše ukázka obsahuje český text v přepisu A. Frinty z roku 1925 s využitím mezinárodně zavedených znaků):

jiříkovi, tomu sloužícímu, bilo živne:, 'proť mu to
 'kra:l tak tuze zapovjejel. „'jag:řif sem takove: řibi
 nevijeł" poviđa: sobje .sa:m, „vipada: zrovna tak jako
 řat. Ľa 'jaki:bi to bil kuxař, řabi aji neoknil, řo
 pripravuje:?" gdiř to bilo upeřeno, vzal kořiceřek 'na
 jazik řa okutna:val. ř tom sliři: kolem uři: nebo bzuřet.
 „na:m taki nebo! na:m taki nebo!" jiřík se řořli:ři:
 řo'to, řa neviri: neř nekolik mux, řo ř kuxiri litali. 'tu
 zas venku 'na u.řibi negdo siplavje vola: „ř'kam pa(:)k ř
 kam pa(:)k ř" řa tenři: řilasi řotpoviđaji: „řo mlina:řova
 jeřmene, řo mlina:řova jeřmene." jiřík kořkne oknem
 a viri: řořsera z řelnem řus. „ř'a'řa!" poviđa:
 „řtakova:je ta řiba ř" řuř'vjejel, řo.je. řerřta(ř)řřřřil
 jeřce jeden kořiceřek řo uřt a pag řada dnoř řkra:ři, jako
 řbi řib nebilo.

Fonetický přepis dokáže zachytit výslovnost angličtiny na jihu Anglie, na severu Anglie, ve Skotsku, ve Spojených státech atd., dále výslovnost nářeční (profesor Higgins v *Pygmalionu* a v *My Fair Lady*), výslovnost různých generací nebo jednotlivců. Tyto vlastnosti přepisu ukazují, proč není možno reformu pravopisu stavět na čistě fonetických zásadách: jinak by se psalo v jižní Anglii, jinak ve Skotsku atd., pravopis by se musel měnit, jakmile by došlo ke změně výslovnosti. Výslovnost se mění postupně, po generacích, a po určitou dobu existují vedle

sebe výslovnostní varianty. Při čistě foneticky pojaté reformě anglického pravopisu by musely být zavedeny tři varianty psaní slov obsahujících skupinu [aiə] - *tyre, shire*, a skupinu [auə] - *tower, shower*, protože jsou u nich známy tři různé výslovnosti. V současném jihoanglickém standardu se totiž skupiny [aiə] a [auə] v rychlejší mluvě vyslovují také [aə]. Třetí varianta se najde u mluvčích, kteří [aiə] a [auə] redukuje na pouhé [á]. (V jejich výslovnosti tak splývají slova *tyre, tower, tar* a *shire, shower, Shah* a musela by splynout i v reformovaném pravopisu.)

Vztah mezi psaným a mluveným jazykem je v moderní době podstatně jiný než v minulosti při počátcích užívání písma. První písemné záznamy nahrazovaly ústní sdělení, kdežto dnes nemůžeme psané či tištěné texty považovat za náhražky mluveného slova: odborná literatura, beletrie, denní tisk nejsou psány jako záznamy mluvených projevů. Dnes mluvíme o dvou normách, mluvené a psané. „Psané slovo má rychle a bezpečně naznačit svůj význam spíše než svou výslovnost,“ řekl r. 1913 jeden z redaktorů velkého oxfordského slovníku Henry Bradley. V podobném duchu psal v roce 1944 další oxfordský redaktor Sir William Craigie. Žel žádný z anglických reformátorů pravopisu se z jejich slov nepoučil (natož aby se poučil z jiných prací britských či zahraničních jazykovědců o vztahu mezi psaným a mluveným jazykem). Návrhy *Simplified Spelling Society*, *Shavian alphabet*, návrhy jednotlivců a nakonec i ITA nejsou založeny na vědeckém rozboru, operují se zastaralými a dnes překonanými fonetickými poznatky a charakterizovat je můžeme nejlépe jako nadšený amatérismus, snad přirovnatelný k sestavování dalších a dalších mezinárodních jazyků na evropském kontinentě. Na úvahách či návrzích reformy pravopisu se nepodílelo a nepodílí žádné britské nebo americké

univerzitní pracoviště a žádná slovníkářská redakce. (U nás pravopisné změny připravují komise složené z pracovníků Československé akademie věd a vysokých škol.)

Vraťme se k podstatě problému, k důvodům pro reformu a proti reformě. Jaké jsou výhody současného anglického pravopisu? Především je jednotný ve všech anglicky mluvících zemích, i když výslovnost je v nich různá (americké odchylky nejsou tak závažné; podobnou situaci nacházíme u španělštiny, která má v podstatě jednotný pravopis ve všech zemích, kde se španělsky mluví, i když výslovnost je v různých zemích různá). Ztráta jednotného pravopisu by zkomplikovala komunikaci (knihy, denní a periodický tisk, korespondence) uvnitř anglicky mluvících zemí, mezi nimi, s nimi a všude tam, kde dnes angličtina slouží jako mezinárodní jazyk. Další výhodou anglického pravopisu vidíme v tom, že se nemění u slov přejatých z jiných jazyků a že se zachovává odlišný pravopis u slov stejně znějících. Zachování původního pravopisu je výhodné zvláště u odborných termínů: anglické *psychology* je srozumitelné ze svých složek a píše se stejně jako v řadě jiných jazyků. Psaní *siekoloji* (jak by chtěli mnozí reformátoři) vazby na původní jazyk a na většinu současných jazyků ruší. U stejně znějících slov v dnešní angličtině, např. *sea - see, write - right*, nemusíme při čtení tolik spoléhat na kontext, abychom poznali jejich význam (i když v mluvené angličtině tato slova nepůsobí zvláštní potíže).

V kapitole o pravopisu jsme si ukázali, že v angličtině nemůžeme při hledání korespondencí mezi psanou a mluvenou formou slov pracovat na rovině 'písmeno/skupina písmen - hláska' jako v češtině. Musíme uvažovat o korespondencích na úrovni slov, případně morfémů (částí složených slov). Dobrým příkladem korespondencí jsou koncovky *-s* a *-ed*. Píší

se vždy stejně, výslovnost se liší podle okolí. Stávající psaná norma u nich respektuje mluvnické hledisko. Oprávněnou neměnnost těchto koncovek v písmu potvrdily pokusy s anglickými školáky. V diktátě složeném ze slov jim neznámých nebo neexistujících hledali žáci odpovídající psané formy. I při pestrosti zvolených písemných ekvivalentů, jimiž se žáci snažili vyjádřit výslovnost diktovaných slov, koncovky *-s* a *-ed* byly vždy zapsány jako *-s* a *-ed* (na rozdíl od návrhů různých reformátorů, včetně autorů ITA, u nichž převažuje mechanická aplikace fonetických hledisek).

Nevýhodou anglického pravopisu je rozložení výskytu nepravidelných výslovností. Najdeme je především u vysoce frekventovaných slov. Návrhy reforem proto odrazují svým radikalismem: mění psaní nejběžnějších slov a místo dosavadní korespondence na rovině slova nebo morfému zavádí korespondenci na rovině 'písmeno/skupina písmen - hláska'.

Kapitolu snad můžeme uzavřít konstatováním, že reforma anglického pravopisu není žádoucí. Navíc nebyl dosud vypracován dobře teoreticky podložený návrh na reformu, až na *Regularized English* švédského profesora Axela Wijka z r. 1959. Jeho návrh ovšem neměl nikdy naději na přijetí - přijali bychom my návrh na změnu českého pravopisu např. od polského jazykovědce?